

ЎҚУВЧИ-ЁШЛАРНИ ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ СОҲАСИДАГИ ЭМПИРИК ТАЖРИБАЛАР

*Маърузачи: Ибраимов Холбой Ибрагимович –
Ўзбекистон Фанлар Академиясининг ҳақиқий аъзоси,
академик, Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Тарбия
педагогикаси миллий институти директори*

Бугунги глобаллашув ва кескин рақобат даврида, дунёнинг турли бурчакларида, жумладан, минтақамизда юз бераётган қуролли можаролар ва қарама-қаршиликлар, янги таҳдид ва хатарлар олдимизга кечиктириб бўлмайдиган долзарб вазифаларни қўймоқда.

Айнан шундай шароитда мамлакатимиз ёшларини ватанпарварлик, шу жумладан, ҳарбий-ватанпарварлик, юксак маънавий-ахлоқий кадриятлар руҳида тарбиялаш, уларнинг онгига тинчлик ва тотувликни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш зарурлигини чуқур сингдириш, **«Халқ ва армия — бир тану, бир жондир!»** деган эзгу ғоя асосида ёшлар тарбиясига масъул вазирлик ва идораларнинг куч ва имкониятларини бир ғоя, бир мақсад асосида бирлаштириш талаб этилмоқда.

«Биз Янги Ўзбекистонни барпо этишга қарор қилган эканмиз, иккита мустаҳкам устунга таянамиз. Биринчиси — бозор тамойилларига асосланган кучли иқтисодиёт, Иккинчиси — аجدодларимизнинг бой мероси ва миллий ва умуминсоний кадриятларга асосланган кучли маънавият»

Ш.М.Мирзиёев

Дарҳақиқат, ватанпарварлик ёшларда фуқаролик бурчи, шахсий масъулият ҳисси, Ватан тақдирига дахлдорлик туйғусини, фаол ҳаётий позиция ва қатъий эътиқодини, касбӣ маҳоратини шакллантирадиган қудратли воситадир. Бундан унумли фойдаланган ҳолда ёшларимизда ёт ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни шакллантириш, Она-юрт тақдири учун масъулият туйғусини мустаҳкамлаш, уларни ўз касбига садоқатли ва ҳар томонлама етук кадрлар этиб тарбиялаш бўйича аниқ чора-тадбирлар кўришимизни тақозо қилмоқда.

Бунинг учун ўқувчи-ёшларда халқимизнинг минг йиллар давомида шаклланган қадимий анъана ва қадрияти асосида буюк аجدодларимиз **Амир Тему́р, Захириддин Муҳаммад Бобур, Жалолиддин Мангуберди** сингари она Ватан учун жонини фидо қилишга тайёр мард ва юртга садоқати, ватан озодлиги учун жонини фидо қилган **Тўмарис, Широқ, Спитамен, Нажмиддин Кубро, Жалолиддин Мангуберди, Тему́р Малик** сингари халқимизнинг мард ва жасур фарзандлари биз учун, ўсиб келаётган ёш авлод учун ўрнак-намуна тимсоли эканлиги, бу жасорат замирида она Ватанга чексиз муҳаббат ва садоқат туйғуси ётишлигини қалби ва онгига сингдиришимиз лозимдир.

*Ўпинг, кўзингизга суриг тупроғин,
Ҳар сўзин муқаддас дуодек севинг.
Қаданг юракларга миллат байроғин
Ватанни Нажмиддин Кубродек севинг.*

(Мухаммад Юсуф)

Маълумки, XIX аср охирларидан маърифатпарварлик оқими сифатида пайдо бўлган **жадидчилик ҳаракати** XX аср бошларидан эътиборан ўзининг тадрижий ривожланиш босқичида янги бир даврга кирди. Бу даврда жадидчилик ўз олдида кенг ислохотчилик мақсадларини қўйган ижтимоий-сиёсий ҳаракат даражасига кўтарилди. Туркистон тараққийпарварлари меросини ўрганишнинг муҳим жиҳати шундаки, улар бундан юз йиллар муқаддам юрт мустақиллиги ва ёш авлодни маърифатли қилиш масаласини олға сурган эдилар. Жумладан, жадидлар ўлканинг тараққиётга эришувини билимли ёшлар қўлида, деб билганлар ва уларни ривожланган мамлакатларга таълим олиш учун юбориш, хорижий тилларни ўрганиш, замонавий илм-фан ва техника билимларини эгаллаш каби масалаларни кўтарганлар.

Улар мавжуд ижтимоий муаммоларни ҳал этишнинг ягона йўли **таълим ислоҳоти**, деб қарадилар ва маърифатпарварлик ғоялари асосида ёш авлодни тарбиялашга асосий эътибор бердилар. Янги усул мактаблари, кутубхоналарочдилар, дарслик, ўқув қўлланмалари ёздилар ва нашр эттирдилар. Айни пайтда улар инсон ҳуқуқлари, миллий, диний, иқтисодий эркинликлар кафолатланган, ҳуқуқий-демократик миллий давлатчиликнинг назарий асосларини яратишга ҳаракат қилдилар.

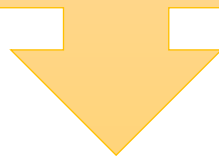
Ватанпарварлик нима?

(юнонча patriotes – ватандош, patris - ватан) – туғилиб ўсган юрт, ватанга муҳаббат, садоқат, ўз хатти-ҳаракатлари билан унинг равнақи учун хизмат қилиш, Ватанининг озодлиги ва ободлиги, унинг сарҳадлари дахлсизлиги, мустақиллигининг ҳимояси йўлида фидойилик кўрсатиб яшаш, она халқининг орномуси, шон-шарафи, бахту саодати учун куч-ғайрати, билим ва тажрибаси, бутун ҳаётини бахш этишни ифода этади;

Ватанпарварлик тарбияси негизида халқ ўтмиши, тарихини ўрганиш, миллий қадриятлар моҳиятини англашга йўналтирилган фаолиятга ёшларни жалб этиш мақсади ётади. Ўтмиш мутафаккирларининг қарашлари, бой маънавий мероси, ғоялари бугунги авлод учун дастуриламал вазифасини ўтайди. Алломалар, халқ қаҳрамонлари ҳаётини ўрганиш шахснинг инсон сифатида ким эканлигини англаб етишига ёрдам беради;

Буюк Бобуршоҳнинг “Ўз ерни қўйиб Ҳинд сори юзландим, Ёраб, нетайин не юз қаролиғ бўлди” деган таваллосида Ватандан жудоликни “юз қаролиғ” деб афғон чекишидан, Фурқатнинг ватандан йироқда “Адашган ит киби Фурқат, қаён боргум билолмасман” дея нола қилишидан ёхуд Абдулла Ориповнинг она юртга оид қалб туғёнларини “Ўзбекистон – Ватаним маним”, “Мен нечун севаман Ўзбекистонни” дея жўшиб-тошиб куйлашидан Ватан тимсоли инсоннинг қалбу шуури, эс-ҳушига жон қадар ва битмастуганмас маънавий-руҳий озиқ беришини сезиш қийин эмас.

Ватанпарварликнинг ижтимоий ҳодиса сифатида илдизлари бир қатор омилларга боғлиқ:

Иқтисодий нуқтаи назардан, бу аҳолининг етарлича турмуш даражаси, **маънавий маънода** эса шахснинг ўз мамлакати, урф-одатлари ва миллатнинг ғоявий бирлиги билан фахрланиш ҳисси, сиёсий маънода — мамлакат бошқарув тузилмаларининг барқарор ва самарали ишлашига ишончни англатади. Инсон тарихий тараққиётида мукаммал адабиёт, санъат ва илм-фанга эга бўлган ва кўпинча бутун дунёда ўз динига, подшоҳига ва ватанига бўлган ишонч, иродасини белгилаб берадиган мафкура, ҳарбий урф-одатлар ва ўз мамлакатларидан фахрланиш туйғуси мавжуд бўлган.

Т.Белованинг фикрича, ватанпарварлик туғма туйғу эмас, у инсоннинг кўп қиррали ҳаёти жараёнида тарбияланади. Тарихий тажриба шуни кўрсатадики, ўз-ўзидан ватанпарварлик туйғусини ривожлантиришга қодир бўлмаган жамият муаммоларга дучор бўлади. Ёш авлод ўртасида Ватанга ва у билан боғлиқ бўлган барча нарсаларга бўлган муҳаббатни тарбиялаш бугунги кунда ватанпарварликнинг қандай таркиб билан тўлдирилишини аниқ тушунишни талаб қилади. Ватанпарварлик ҳам шахснинг фуқаролик позициясидир. Бундай шароитда мавжуд воқеаларни ҳар томонлама таҳлил қила оладиган ва талабалар эътиборини мамлакат тараққиётидаги ижобий ютуқлар ва ҳодисаларга йўналтира оладиган ўқитувчиларнинг роли ортиб бормоқда. Ҳар бир университет профессор-ўқитувчисининг фаолияти талабаларда Ватанга садоқат ва муҳаббат, ўз ватани ва халқи тақдири учун жавобгарлик туйғуларини ривожлантиришга йўналтирилган бўлиши керак.

Ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ишлари қуйидаги тўрт босқичда амалга оширилади:

биринчи босқич (3-7 ёшдагилар) атрофдаги олам, Ватан ҳақида дастлабки тасаввурлар пайдо бўладиган босқич ҳисобланиб, унда оила ва мактабгача таълим муассасаларида болаларга тегишли йўналишлар бўйича шеърлар, қўшиқлар ўргатиш, эртақ ва ҳикоялар айтиб бериш, расмлар чиздириш, ҳарбий музейлар ва маданият ва истироҳат боғларига экскурсиялар, спорт мусобақалари ташил этиш, давлат рамзлари (байроқ, герб, мадҳия) билан таништириш асосида уларда она юртга муҳаббат туйғуларини шакллантиришни ўз ичига олади;

иккинчи босқичда (7-16 ёшдаги болалар) ўқувчиларнинг Ватанга муҳаббати ва садоқатини мустаҳкамлаш, Она-юрт олдидаги фарзандлик бурчини юксак масъулият билан бажариш, уларда Қуролли Кучларимизга бўлган ишонч ва ижобий фикрларни янада кучайтириш, ҳарбий хизмат нуфузини ошириш, ёшларнинг жисмонан соғлом, маънавий етук, мустақил фикр юритадиган баркамол инсон сифатида шакллантириш каби эзгу ишларга даъват этилади;

учинчи босқич (16-18 ёшдаги ўсмирлар) ёшларда Ватанга ва унинг ҳимояси учун муносиб хизмат қилишга руҳан ва жисмонан тайёрликни таъминлашга йўналтирилади. Миллий армиямиз учун жисмонан бақувват ва маънан етук ёшлар зарурлиги, ҳарбий хизматнинг аҳамияти, Қуролли Кучларда олиб борилаётган ислоҳотлар ҳақида батафсил маълумот бериб борилади;

тўртинчи босқич (18-30 ёшдагилар) ёшларнинг жисмоний ва маънавий қобилияти, етакчилик кўникмалари ва интеллектуал салоҳияти, профессионал малакасини ошириш, эгаллаган касбига садоқати ва фидойилиги билан Ватан равнақи ва юрт тараққиётига салмоқли ҳисса қўшиш ва бунга эришишни назарда тутади.

Фикримизча халқимизга хос ватанпарликнинг таркибий қисмларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

- оила аъзолари, қўни-қўшнилари, маҳалла-қўйи, қишлоқдошлари ва бутун мамлакат халқ фаровонлиги хақида қайғуриш;
- ота-боболардан, аجدодлардан ёдгор бўлиб қолган маданий меросни қадрлаш;
- миллий қадриятларни эъзозлаш ва уларга содиқ бўлиб қолиш;
- халқпарварлик, инсонпарварлик туйғуларининг барқарор бўлиши;
- умумхалқ маъқуллаган ва ҳукумат томонидан қабул қилинган қонунларни ҳурмат қилиш ва унга садоқат намуналарини амалда кўрсатиш;
- Ватанни ҳимоя қилиш, бошқача айтганда, ҳарбий-ватанпарварлик туйғулари билан яшаш ва бошқалар.

Истиқболли режалар ва туб демократик ислоҳотлар ватанпарварлик тарбиясини янгича қарашлар ва ёндашувлар асосида олиб боришни тақозо этмоқда. Биринчи навбатда, ёшларнинг онгу тафаккури ва қалбида ватанпарварлик туйғуларни шакллантириш амалиётини **“Янги Ўзбекистон”, “Учинчи Ренессанс сари”, “Армия ва халқ – бир тану бир жондир”, “Бир зиёли – бир маҳаллага маънавий ҳомий”, “Ҳар бир нуроний – беш нафар ёшга мураббий”, “Бир болага етти маҳалла – ота-она”, “Жаҳолатга қарши маърифат, ғояга қарши – ғоя билан курашиш”, “Биз ғурури, орияти, маънавияти баланд халқмиз”, “Янги Ўзбекистон – маърифатпарвар давлат”, “Буюк саркардаларимизнинг жасорати ва ҳарбий мероси”, “Маърифат ва диний бағрикенглик”, “Инсон қадри учун”** тушунчаларнинг мазмун-моҳиятини тушинтиришдан бошлаб, миллий ғоя ва унинг мафкуравий негизларини такомиллаштиришга кўпроқ эътибор қаратмоғимиз лозим.

Ёшларда фаол ҳаётий позиция ва ўзининг мустақил фикр-мулоҳазаларини аниқ баён эта олиш, масъулиятни ҳис этиш, қатъий тартиб ва интизомга риоя қилиш фазилатларини шакллантириш, уларни қатъиятли бўлишга ўргатиш зарур. Жамиятда ватанпарвар ва фидойи инсонлар кўпайиши натижасида маънавий-маърифий ҳаётда ҳамда бошқа жабҳаларда туб ижобий ўзгаришлар юзага келади.

*...Ҳар қанча этсанг
арзийди ўзбек,
Балқибсан бир зотнинг
юксак шонида.*

*Темурбек юлдузи олтин
қозиқдек*

*Чарақлар буюклар
қаҳкашонида.*

*Абдулла Орипов,
“Соҳибқирон” шеърӣ драмаси*

Хулоса ўрнида:

- ўқувчи
ёшларимизнинг янги
жамият куриш ва
янгича яшаш тарзига
асосланган миллий-
маънавий тафаккури ва
дунёқарашилини
шакиллантириш
бугунгикуннинг энг
муҳим вазифаларидан
бири саналади;

Мамлакатимизда олиб
борилаётган сиёсий,
иқтисодий, ва маънавий
ислохотларга мос равишда
ўзбек миллий давлатчилик
тарихимиз, миллий
ўзлимиз, анъана ва
кадриятларимиз руҳини,
замонавий ислохотларнинг
маънавий-мафкуравий
моҳиятини ўқувчи
ёшларимиз онгига
сингдирадиган;

ундаги ватанпарварлик,
миллатпарварлик, меҳнатсеварлик ва
ўзбекона ахлоқ-адоб, миллий маданият
руҳида тарбиялай оладиган ижтимоий-
маданий тараққиётни ривожлантириш
доимий ва узлуксиз жараён бўлиб кун
тартибидаги энг муҳим ва долзарб
вазифалардан бири бўлиб қолаверади.

ЭЪТИБОРИНГИЗ учун
РАЎМАТ